

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Економіко-гуманітарний інститут, гуманітарний факультет
(повне найменування інституту, назва факультету)
Кафедра міжнародних економічних відносин
(повна назва кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА ДИПЛОМНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему: «Глобальні ланцюги доданої вартості та їх вплив на розвиток
національної економіки»**

Виконав

студент 2 курсу, групи ГФ-218м
спеціальності 292 «Міжнародні економічні
відносини», ОПП «Міжнародний бізнес»
(код і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Капленко В.В.

(прізвище та ініціали студента)

Керівник Прушківська Е.В.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Куц А.В.

(прізвище та ініціали)

м. Запоріжжя
2019 рік

РЕФЕРАТ

КДМР: 118 с., 14 рис., 4 табл., 11 формул, 85 джерел.

Мета роботи – виявлення тенденцій формування глобальних ланцюгів доданої вартості та розроблення практичних рекомендацій щодо залучення національної економіки до глобальної кооперації.

Об’єкт дослідження – фрагментація міжнародного виробництва та формування глобальних ланцюгів створення вартості.

Предмет дослідження – теоретичні засади й практичні аспекти глобальних ланцюгів створення доданої вартості та їх вплив на розвиток національної економіки .

Методи дослідження: системного аналізу – при визначенні сутності, видів та моделей створення доданої вартості; структурно-функціональний – при виявленні впливу глобальних ланцюгів створення вартості на розвиток національної економіки; діалектики – при виявленні взаємозв’язку глобальних ланцюгів створення вартості та економічної інтеграції України; історичного і логічного – при виокремленні пріоритетних напрямів інтеграції національної промисловості до глобальних ланцюгів доданої вартості; структурно-динамічний та економіко-статистичний – при дослідженні світових тенденцій формування глобальних ланцюгів доданої вартості; ієрархічний метод – при виокремленні напрямів формування конкурентного середовища бізнес-клімату; індукції та дедукції – при класифікації переваг та загроз участі країн світу в глобальних та регіональних ланцюгах вартості; класифікації – при виокремленні рушійних чинників глобальних ланцюгів вартості в умовах цифровізації.

Анотація. Визначено витоки, сутність та моделі формування глобальних ланцюгів доданої вартості. Розглянуто глобальні ланцюги доданої вартості як процес і економічне явище. З’ясовано вплив ланцюгів доданої вартості на розвиток національної економіки та виокремлено можливості і ризики для

країни. На основі структурно-динамічного аналізу світових тенденцій виявлено пріоритетні галузі зосередження глобальних ланцюгів вартості. Обґрунтовано, що рівень фрагментації виробництва залежить від технічних характеристик виробленого товару, а також витрат, що виникають в процесів розмежування виробництва за різними регіонами та стадіями. Виявлено перспективні напрями участі економіки України у глобальних ланцюгах вартості.

ГЛОБАЛЬНІ ЛАНЦЮГИ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ, ГЛОБАЛЬНІ ЛАНЦЮГИ ВАРТОСТІ, НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА, ТОВАРИ, ПОСЛУГИ, ІМПОРТ, ЕКСПОРТ, ГЛОБАЛІЗАЦІЯ

Аннотация. Определены истоки, сущность и модели формирования глобальных цепей добавленной стоимости. Рассмотрены глобальные цепи добавленной стоимости как процесс и экономическое явление. Выяснено влияние цепей добавленной стоимости на развитие национальной экономики и выделены возможности и риски для страны. На основе структурно-динамического анализа мировых тенденций выявлены приоритетные отрасли сосредоточения глобальных цепей стоимости. Обосновано, что уровень фрагментации производства зависит от технических характеристик производимого товара, а также расходов, возникающих в процессе разграничения производства по разным регионам и стадиями. Выявлены перспективные направления участия экономики Украины в глобальных цепях стоимости.

ГЛОБАЛЬНЫЕ ЦЕПИ ДОБАВЛЕННОЙ СТОИМОСТИ, ГЛОБАЛЬНЫЕ ЦЕПИ СТОИМОСТИ, НАЦИОНАЛЬНАЯ ЭКОНОМИКА, ТОВАРЫ, УСЛУГИ, ИМПОРТ, ЭКСПОРТ, ГЛОБАЛИЗАЦИЯ

Abstract. The origins, essence and models of formation of global value chains are determined. Global value chains are considered as a process and an economic phenomenon. The impact of value chains on the development of the national economy has been identified and the opportunities and risks for the country have been identified. On the basis of structural and dynamic analysis of world trends,

priority areas of concentration of global value chains have been identified. It is substantiated that the level of fragmentation of production depends on the technical characteristics of the manufactured goods, as well as the costs that arise in the processes of differentiation of production by different regions and stages. Prospective directions of participation of the Ukrainian economy in global value chains have been identified.

GLOBAL VALUE CHAINS, GLOBAL CHAINS, NATIONAL ECONOMY,
GOODS, SERVICES, IMPORTS, EXPORTS, GLOBALIZATION

ЗМІСТ

Завдання на кваліфікаційну дипломну магістерську роботу	2
Реферат.....	4
Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів....	9
Вступ.....	10
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ВАРТОСТІ.....	15
1.1 Теоретичні аспекти дослідження глобальних ланцюгів доданої вартості	15
1.2 Види та моделі ланцюгів створення доданої вартості	23
1.3 Вплив глобальних ланцюгів доданої вартості на розвиток національної економіки.....	29
2 МІЖНАРОДНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ	37
2.1 Аналіз світових тенденції формування глобальних ланцюгів вартості.....	37
2.2 Класифікація переваг участі країн світу в глобальних та регіональних ланцюгах створення вартості	53
2.3 Глобальні ланцюги доданої вартості та економічна інтеграція України	61
3 ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ СТВОРЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ВАРТОСТІ	67
3.1 Основні рушійні чинники формування глобальних ланцюгів вартості в умовах цифровізації економіки.....	67
3.2 Пріоритети та основні напрями інтеграції національної промисловості до глобальних ланцюгів доданої вартості	80

4 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	92
4.1 Аналіз потенційних небезпек.....	92
4.2 Заходи по забезпеченню безпеки.....	94
4.3 Заходи з виробничої санітарії і гігієни праці.....	97
4.4 Заходи безпеки у надзвичайних ситуаціях.....	102
4.4.1 Заходи з пожежної безпеки.....	102
4.4.2 Суб'єкти забезпечення цивільного захисту та основні принципи його здійснення.....	104
Висновки.....	107
Перелік джерел посилань.....	110

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Porter M. E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. Competitive Advantage. Simon and Schuster, 2008, 602 p.
2. Porter M. E. Competitive Advantage of Nations: Creating and Sustaining Superior Performance. Competitive Advantage of Nations. Simon and Schuster, 2011, 1289 p.
3. Porter M. E. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. Competitive Strategy. Simon and Schuster, 2008, 442 p.
4. Womack J. P. Lean Thinking: Banish Waste and Create Wealth in Your Corporation. Lean Thinking. Simon and Schuster, 2010, 402 p.
5. Designing Global Strategies: Comparative and Competitive Value-Added Chains| MIT Sloan Management Review URL: <http://sloanreview.mit.edu/article/designing-global-strategies-comparative-and-competitive-valueadded-chains/> (date of access:28.11.2014).
6. Penrose E. The Theory of the Growth of the Firm. Oxford: Oxford University Press, 2009, 466 p.
7. Williamson O. E. Markets, hierarchies, and the modern corporation: An unfolding perspective. Journal of Economic Behavior & Organization. 1992. vol. 17. Markets, hierarchies, and the modern corporation, no. 3, pp. 335–352.
8. Fine C. H. Clockspeed: Winning Industry Control in the Age of Temporary Advantage. Clockspeed. Basic Books, 1998, 292 p.
9. Langlois R. N. Firms, Markets and Economic Change: A Dynamic Theory of Business Institutions. Firms, Markets and Economic Change Routledge, 2002, 198 p.
10. Jarillo J. C. On strategic networks. Strategic Management Journal. 1988, vol. 9, no. 1, pp. 31–41.
11. Thompson G. Markets, Hierarchies and Networks: The Coordination of Social Life. Markets, Hierarchies and Networks. SAGE, 1991, 316 p.

12. Powell W. Neither market nor hierarchy: network forms of organisation // *Markets, Hierarchies and Networks: The Coordination of Social Life*, eds. G. Thompson [et al.]. Sage Publications, 1991, pp. 265–276.
13. Thorelli H. B. Networks: Between markets and hierarchies // *Strategic Management Journal*. 1986, vol. 7. Networks. no. 1, pp. 37–51.
14. Arndt S. *Fragmentation: New Production Patterns in the World Economy*. CMC Faculty Books. 2001.
15. Feenstra R. C. *Integration of Trade and Disintegration of Production in the Global Economy* Rochester, NY: Social Science Research Network, 1998.
16. Morrison A. *Global Value Chains and Technological Capabilities: A Framework to Study Learning and Innovation in Developing Countries*. Oxford Development Studies. 2008. Vol. 36. Global Value Chains and Technological Capabilities, no. 1, pp. 39–58.
17. Gereffi G. International trade and industrial upgrading in the apparel commodity chain. *Journal of International Economics*, 1999, vol. 48, no. 1, pp. 37–70.
18. Gereffi G. The value of value chains: spreading the gains from globalisation. Vol. 32. *The value of value chains* Institute of Development Studies, 2001.
19. Kaplinsky R. Spreading the Gains from Globalization: What Can Be Learned from Value-Chain Analysis?. *Problems of Economic Transition*. 2004. vol. 47. Spreading the Gains from Globalization. no. 2. pp. 74–115.
20. Kaplinski R. Rasprostranenie polozhitel'nogo vliianiia globalizatsii. Kakie vyvody mozžno sdelat' na osnovanii analiza tsepochnki nakopleniia stoimosti, Moscow: NRU HSE, 2002. (In Russ.)
21. Gibbon P. The African Growth and Opportunity Act and the Global Commodity Chain for Clothing: Part special issue: Links between poverty and environment degradation in Latin America. *World Development*. 2003, Vol. 31. no. 11, pp.1809–1827.

22. Gibbon P. Upgrading Primary Production: A Global Commodity Chain Approach. *World Development*. 2001. vol. 29. Upgrading Primary Production. no. 2, pp. 345–363.
23. Gereffi G. The governance of global value chains. G. Gereffi, J. Humphrey, T. Sturgeon. *Review of International Political Economy*. 2005. vol. 12, no. 1, pp. 78–104.
24. OECD. OECD-WTO: Statistics on Trade in Value Added. OECD-WTO / OECD, WTO. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2013.
25. Gereffi G. *The Organization of Buyer-Driven Global Commodity Chains and Global Capitalism*. L.: Praeger, 1994.
26. Kaplinsky R., Morris M. *Handbook for Value Chain Research*. IDS, 2003.
27. Kaplinsky R., Farooki M. What are the Implications for Global Value Chains when the Market Shifts from the North to the South? // *World Bank Policy Research Working Paper Series*, Vol. – 2010.
28. Milberg, W., and D. Winkler, *Trade, crisis, and Recovery: restructuring global value chains* // *Global Value Chains in a Postcrisis World*, World Bank (<https://www.jetro.go.jp/world/asia/qa/02/04A-001022>). – 2010.
29. World Economic Forum, *Enabling Trade: Valuing Growth Opportunities*, 2013, P.3 URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_SCT_EnablingTrade_Report_2013.pdf
30. OECD. *Global Value Chains: Challenges, Opportunities, And Implications for Policy*. Report prepared for submission to the G20 Trade Ministers Meeting Sydney. OECD, WTO, World Bank Group. Australia, 2014. 53 p.
31. Мешкова Т. А., Моисеичев Е. Я. Мировые тенденции развития глобальных цепочек создания добавленной стоимости и участие в них России // *Вестник Финансового университета*. 2015.

32. Fung Global Institute (MGI), Nanyang Technological University (NTU), and World Trade Organization (WTO) “Global value chains in a changing world” //edited by Deborah K. Elms and Patrick Low, 2013. С. 340.

33. Проект ОНПС в рамках ЕАЭС, URL: <http://www.rusnor.org/upload/My/2015/blog/promsotr.pdf>

34. Bertil Gotthard Ohlin. Interregional and International Trade. Harvard University Press, London, 1967, p.5.

35. Maurer A., Degain C. Globalization and trade flows: what you see is not what you get! WTO, Staff Working paper No ERSD-2010-12.

36. Zhu S., Yamano N., Cimper A. Compilation of Bilateral Trade Database by Industry and End-Use Category. OECD Science, Technology and Industry Working papers 2011/06, OECD Publishing Paris; Miroudot S. Ragoussis A. Vertical Trade, Trade Costs and FDI. OECD Trade Policy Working Papers, No 89, 2009, OECD Publishing Paris.

37. Этот показатель был введен впервые в работе: Hummels D., Ishi J., Yi K.M. The nature and growth of vertical specialization in world trade. Journal of International Economics, 2001, Vol. 54, No 1, pp.75-96. Он строился на основе национальных межотраслевых балансов. Позже показатель вертикальной специализации рассчитывался в работах: De Backer K., Yamano N. The measurement of globalization using international input-output tables. STI Working Paper 2008/8, OECD Publishing, Paris; Miroudot S., Ragoussis A. Vertical Trade, Trade Costs and FDI. OECD Trade Policy Working Papers, No 89, 2009, OECD Publishing Paris.

38. Hummels D., Ishi J., Yi K.M. The nature and growth of vertical specialization in world trade. Journal of International Economics, 2001, Vol. 54, No 1, pp.75-96.

39. Такой подход был предложен в работе: Koopman R., Powers W., Wang Z., Wei S.-J. Give credit to where credit is due: tracing value added in global production chains. NBER Working Papers Series 16426, September 2010.

40. Dietzinbacher E., Romero I. Production Chains in an Interregional Framework: Identification by Means of Average Propagations Lengths, *International Regional Science Review*, 2007, No. 30, pp.362-83; Fally T. Production Staging: Measurement and Facts. University of Colorado, 2012; Antras P., Chor D., Fally T., Hillbery R. Measuring the Upstreamness of Production and Trade Flows. *American Economic Review*, 2012, Vol. 102, No 3, pp. 412-416.

41. Fally T. Production Staging: Measurement and Facts. University of Colorado, 2012; Antras P., Chor D., Fally T., Hillbery R. Measuring the Upstreamness of Production and Trade Flows. *American Economic Review*, 2012, Vol. 102, No 3, pp. 412-416.

42. Reardon T., Timmer C. Transformation of markets for agricultural output in developing countries since 1950: How has thinking changed? Evensen R.E. and Pingali P. (eds.), *Handbook of agricultural economics*, 2007, Vol. 3, Amsterdam: Elsevier Press.

43. Gereffi G., Lee J. A global value chain approach to food safety and quality standards. *Global Health Working Paper Series*, February 2009.

44. Fally T. Production Staging: Measurement and Facts. University of Colorado, 2012.

45. Sturgeon T., Florida R. Globalization, Diverticalisation and Employment in the Motor Vehicle Industry, M. Kenny (ed.), *Locating Global Advantage: Industry Dynamics in a Globalizing Economy*, Palo Alto: Stanford University Press, 2004.

46. Van Biesebroeck J., Sturgeon T. Effects of the 2008-2009 Crisis on the Automotive Industry in Developing Countries: A Global Value Chain Perspective. O. Cattaneo, G. Gereffi and C. Staritz (eds.) *Global Value Chains in a Postcrisis World*, Washington D.C.: The World Bank, 2010, pp. 209-244.

47. Sturgeon T., Kawakami M. Global Value Chains in the Electronic Industry: Was the Crisis a Window of Opportunity for Developing Countries? O. Cattaneo, G. Gereffi and C. Statitz (eds.) *Global Value Chains in a Postcrisis World*, Washington D.C., The World Bank, 2010, pp. 245-301.

48. Портер М. конкурентное преимущество. Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость. М.: Альпина, 2008. 715с
49. Organisation for Economic Co-operation and Development URL: <http://stats.oecd.org/index.aspx?r=658422#>
50. S. Stephenson (2013). Global value chains: the new reality of international trade. Geneva, Switzerland: ICTSD & WEF. URL: <http://e15initiative.org/publications/global-value-chains-the-new-reality-of-international-trade/>
51. Gereffi G. A Commodity Chains Framework for Analyzing Global Industries / Duke University. – 1999. – URL: http://eco.ieu.edu.tr/wp-content/Gereffi_CommodityChains99.pdf
52. Fung Global Institute (MGI), Nanyang Technological University (NTU), and World Trade Organization (WTO) “Global value chains in a changing world” //edited by Deborah K. Elms and Patrick Low, 2013. С. 340.
53. Флегонтова Татьяна Александровна Участие стран ЕАЭС в глобальных цепочках добавленной стоимости // Российский внешнеэкономический вестник. 2017. №1. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/uchastie-stran-eaes-v-globalnyh-tsepochkah-dobavlennoy-stoimosti>
54. Флегонтова Татьяна Александровна Участие стран ЕАЭС в глобальных цепочках добавленной стоимости // Российский внешнеэкономический вестник. 2017. №1. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/uchastie-stran-eaes-v-globalnyh-tsepochkah-dobavlennoy-stoimosti>
55. «Well, today, it is America that stands strong and united with our allies, while Russia is isolated, with its economy in tatters», «That’s how America leads — not with bluster, but with persistent, steady resolve». URL: <http://www.npr.org/blogs/thetwoway/2015/01/20/378669064/live-blog-president-obama-delivers2015-state-of-the-union>

56. Бирюкова О.В. (2016) Участие сектора услуг в развитии глобальных цепочек создания стоимости // Известия Уральского государственного экономического университета. № 3 (65). С. 98–110.

57. World Integrated Trade Solution. URL: <http://wits.worldbank.org/>.

58. World Investment Report 2017: Global Value Chains / UNCTAD. – 2017. URL: http://www.unctad.org/en/Publications Library/wir2017_en.pdf.

59. De Backer K. et al. Reshoring: Myth or Reality? // OECD Science, Technology and Industry Policy Papers. 2016. № 27. P. 34

60. Прушківська Е.В., Капленко В.В., Глобальні ланцюги доданої вартості у світовій економіці. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Генерування інновацій інклюзивного розвитку: національний, регіональний, міжнародний вимір» (16–17 жовтня 2019 року), м. Запоріжжя [Електронний ресурс] / Редкол. : Прушківська Е. В. (відпов. ред.) Електрон. дані. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2019. С. 118-120.

61. Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

62. Гужва І.Ю. Глобальні ланцюги доданої вартості та інтеграція до них України. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2015. № 3. С. 10–17.

63. Мельник Т.В., Конрад Ю.М. Національні підприємства у глобальних ланцюгах створення вартості. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2016. № 3. С. 49–66.

64. Кравцова І.В. Методика дослідження глобальних ланцюгів доданої вартості. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. № 16. С. 39–44.

65. World Investment Report 2013: Global Value Chains / UNCTAD. – 2013. URL: <http://www.unctad.org/>

66. Беренда С.В., Зелцер І.І. Господарська інтеграції України з країнами ЄС в контексті утворення глобальних та регіональних ланцюгів доданої вартості. Соціальна економіка. 2016. № 1. С. 16–24.

67. Філіпчук В., Поворозник В., Бочі А., Ярошенко Є. Зона вільної торгівлі з ЄС: унікальний шанс чи втрачені можливості? Міжнар. центр перспект. досліджень (МЦПД). 2015. 36 с. URL: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/zona_vilnoi_torgivli_s.pdf.

68. Микуляк В.В. Більше, ніж ЗВТ. Що дасть Україні участь у Пан-Євро-Мед. Європейська правда. 2017. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/12/22/7059293>.

69. Гужва І.Ю. Угода СОТ про спрощення процедур торгівлі як інструмент активізації участі України в глобальних ланцюгах доданої вартості. Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки. 2015. Вип. 29. С. 211–217.

70. Глобальні тенденції і перспективи: світова економіка та Україна. / Наук. ред. В.Юрчишин. – Київ: Заповіт, 2018. – 202 с.

71. В.Вишевского і Н.Шелудько «Монетарная власть мира в условиях «новой нормальности»: расстановка сил и перспективы».

72. Гужва І., Онищенко В. Глобальні ланцюги доданої вартості та інтеграція до них України. // Міжнародна економіка та менеджмент, 2015, №3, с.10-18.

73. Global Value Chain Development Report 2017. Measuring and Analyzing the Impact of GVCs on Economic Development. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/gvcs_report_2017

74. Прушківська Е.В., Капленко В.В., Глобальні ланцюги доданої вартості у світовій економіці. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Генерування інновацій інклюзивного розвитку: національний, регіональний, міжнародний вимір» (16–17 жовтня 2019 року), м. Запоріжжя [Електронний ресурс] / Редкол. : Прушківська Е. В. (відпов. ред.) Електрон. дані. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2019. С. 118-120.

75. Republic of Korea: IMF Selected Issues 2018. – <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2018/02/13/Republic-of-KoreaSelected-Issues-45626>

76. Republic of Korea: IMF Selected Issues 2018. – <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2018/02/13/Republic-of-KoreaSelected-Issues-45626>

77. АСЕАН (Association of Southeast Asian Nations): Бруней, В'єтнам, Індонезія, Камбоджа, Лаос, Малайзія, М'янма, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни. – <http://asean.org>

78. Steve New. McDonald's and the Challenges of a Modern Supply Chain. Harvard Business Review, 2015. URL: <https://hbr.org/2015/02/mcdonalds-and-the-challenges-of-a-modern-supply-chain>

79. Castells, Manuel (2000). Informatsionnaya epokha: ekonomika, obshchestvo i kul'tura: Monografiya. [Information Age: Economy, Society and Culture] Per. s angl. O. I. Shkaratana. Moskva: Vyssh. shk. Ekonomiki, URL: http://www.lavkamirov.com/cyberpunk/books/nonfiction_books.html [in Russian]

80. Novaya postindustrial'naya volna na Zapade. Antologiya. [The new post-industrial wave in the West. Anthology.]. Pod redaktsiey V. L. Inozemtseva. Moskva : Academia, 1999. 640 str [in Russian]

81. Marsh, Peter. (2015). Novaya promyshlennaya revolyutsiya. Potrebiteli, globalizatsiya i konets massovogo proizvodstva [The New Industrial Revolution: Consumers, Globalization and the End of Mass Production]. Per. s angl. A. Sholomitskoy. Moskva : Izd-vo Instituta Gaydara, 420 s. [in Russian]

82. Глобальні тенденції і перспективи: світова економіка та Україна. / Наук. ред. В.Юрчишин. – Київ: Заповіт, 2018. – 202 с.

83. Глобальні ланцюги доданої вартості та розвиток. Підтримка всеохоплюючого та сталого промислового розвитку з боку ЮНІДО. Київ: ЮНІДО, 2015. 68 с.

84. World Integrated Trade Solution. URL: <http://wits.worldbank.org/>

85. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>